

Samodzielna Pracownia Pielęgniarstwa Pediatrycznego
Katedra Pielęgniarstwa Akademia Medyczna w Gdańsku
Kierownik: dr n. med. Halina Kamińska
Pracownia Umiejętności Pielęgniarskich
Katedra Pielęgniarstwa Akademia Medyczna w Gdańsku
Kierownik : dr n. med. Aleksandra Gaworska-Krzemińska

MARIA KRAJEWSKA, HANNA GRABOWSKA,
ALEKSANDRA GAWORSKA-KRZEMIŃSKA, WŁADYSŁAW GRABOWSKI

*Introduction of nursing students to the subject
of health using mind maps*

**Wprowadzenie studentów pielęgniarstwa w zagadnienia zdrowia
metodą mapy pojęciowej**

Obecnie jesteśmy świadkami i uczestnikami reform dokonujących się w polskiej szkole, na każdym jej szczeblu, w tym procesie intensywnych przemian zachodzących w edukacji pielęgniarek. Kierunki przeobrażeń w procesie kształcenia studentów pielęgniarstwa obejmują między innymi:

- edukację refleksyjną, krytyczną, pobudzającą do innowacji oraz twórczości,
- skuteczniejsze metody i formy nauczania, aktywne uczenie się, przygotowujące studentów do samodzielnego postępowania,
- nową hierarchizację celów kształcenia – priorytetową kategorię stanowi kształtowanie określonego świata wartości i postaw studentów, które w konsekwencji decydują o przyjęciu odpowiedzialności za nabywanie wiadomości i umiejętności,
- edukację podmiotową – zakładającą osobisty rozwój jednostki, jej samorealizację i samourzeczywistnienie oparte na własnych doświadczeniach związanych z zaangażowaniem uczuciowym i poznawczym,
- zmianę relacji między nauczycielem i studentem. - osią działań jest nie nauczyciel/ autorytet, ale student ze swoimi potrzebami, emocjami motywującymi go do działań, z chęcią bycia aktywnym, twórczym i uznawanym.

Osiągnięcie powyższych założeń wymaga zastosowania odpowiednich metod nauczania w kształceniu studentów pielęgniarstwa, a w szczególności metod aktywizujących.

METODY AKTYWIZUJĄCE

Określenie „metody aktywizujące” odwołuje się do pojęcia aktywności, w tym szczególnie do aktywności poznawczej. Jedną z najbardziej charakterystycznych cech metod aktywizujących jest akcentowanie zaangażowania studenta w proces uczenia, położenie nacisku na ekspresję twórczą, rozwijanie samodzielnego myślenia i autonomii wewnętrznej, wyzwolenie procesu samokształcenia [4].

Metody aktywizujące, poprzez tworzenie właściwych warunków, powodują zaangażowanie i wysoką aktywność uczących się. Ze względu na ich niezaprzeczalną wartość są coraz szerzej stosowane w kształceniu umiejętności zawodowych pielęgniarek [2].

Rola nauczyciela

Nauczyciel pracujący metodami aktywizującymi w dość krótkim czasie odchodzi od swojej dotychczasowej roli nauczyciela-eksperta w kierunku nauczyciela: doradcy, moderatora, animatora, obserwatora i słuchacza, uczestnika procesu dydaktycznego, partnera [1,6].

Nauczyciel wspierając aktywność edukacyjną studentów występuje w roli organizatora procesu uczenia się, osoby integrującej wewnętrzne potrzeby studentów z wymaganiami programu, kreatora warunków do uczenia się, poszukiwania, odkrywania, myślenia, komunikowania się, a także działania i współdziałania w grupie, uczestnika wymiany emocjonalnej zachodzącej wśród uczestników procesu dydaktycznego, opiekuna, przy pomocy którego studenci mogą się uczyć aktywnie i samodzielnie.

Nauczyciel staje się osobą ułatwiającą uczenie się, kimś, kto wspiera studenta w dążeniu do wiedzy. Rola osoby wspomagającej ma szczególne znaczenie w sytuacji kiedy wiedza będąca przedmiotem nauczania jest względna i zależna od kontekstu, tak jak to się dzieje w pielęgniarstwie [7].

Rola Studenta

Student z biernego odbiorcy działań dydaktycznych przeobraża się w aktywnego uczestnika planowania, organizowania i oceniania własnej pracy. Ważnym czynnikiem w kształceniu samorozwoju studentów jest ich aktywność twórcza, samodzielność dochodzenia do wiedzy, umiejętność zbierania i wyszukiwania informacji oraz udział w grupowym rozwiązywaniu problemów.

W efekcie studenci zaczynają być samodzielnymi, rozwijają własne strategie uczenia się, wyzwalają w sobie autentyczną motywację i ciekawość, budują własną autonomię w pracy i nauce [1,6,8].

METODA MAPY POJĘCIOWEJ

Twórcą mapy pojęciowej jest Tony Buzan, który w opracowaniu tej metody wykorzystał najnowsze osiągnięcia medycyny dotyczące zasad i pracy ludzkiego mózgu. W dydaktyce nazywa się ją także mapą mentalną, pamięci, myśli, mózgu. Polega ona na subiektywnym, odpowiadającym logice i sposobowi uczenia się każdego studenta, porządkowaniu wiedzy. Dominuje w niej forma graficzna, pozwalająca rozbudzić wyobraźnię, fantazję, wiedzę studentów i uczy pracy w grupie.

Stanowi metodę wizualnego opracowania problemu z wykorzystaniem pojęć, skojarzeń, symboli, haseł i zwrotów. Celem stosowania tej metody jest usystematyzowanie świeżo zdobytej wiedzy lub wizualizacja posiadanych wiadomości [1,6].

Przebieg zajęć

Zajęcia z zastosowaniem metody mapy pojęciowej przebiegają w paru etapach:

Etap I: Przedstawienie tematu, celu zajęć oraz wyjaśnienie sposobu pracy

1. Wskazanie pomocniczych źródeł wiedzy, określenie czasu pracy.
2. Rozdanie studentom kartek z zaznaczonym hasłem wywoławczym w centrum („zdrowie człowieka”) oraz z promieniami odchodzącymi od hasła.
3. Sformułowanie celów operacyjnych zajęć - założono, iż w wyniku zajęć studenci:
 - omówią, czym jest zdrowie człowieka wg modelu: klinicznego, ról społecznych, adaptacyjnego i eudajmonistycznego,
 - scharakteryzują założenia wynikające z paradygmatu socjoekologicznego i socjomedycznego zdrowia,
 - wskażą czynniki warunkujące zdrowie człowieka (wg modelu Lalonde'a: styl życia, środowisko, cechy dziedziczne, system opieki zdrowotnej),
 - określą miejsce zdrowia w pielęgniarstwie (zdrowie celem pielęgnowania, zdrowie a działania pielęgniarstwa) [3,5].

Etap II: Burza mózgów lub gromadzenie materiałów.

1. Podział pracy w grupie.
2. Dopisywanie skojarzeń (głównych i szczegółowych) na promieniach przez studentów.

Skojarzenia studentów mogą być różne i wzajemnie sprzeczne. Nauczyciel nie może dopuścić do ich wartościowania i oceniania. Wszystkie pomysły są dobre i ważne. Studenci powinni zrozumieć, że każdy z nich inaczej postrzega te same zjawiska i że z tej różnorodności – poprzez poznanie, analizę i porównanie wszystkich pomysłów – mogą wzbogacić siebie.

Etap III: Segregowanie, analizowanie, klasyfikowanie.

Etap ważny dla rozwoju intelektualnego, czas przyswajania nowych wiadomości.

Etap IV: Rozplanowanie plakatu oraz jego wykonanie.

Etap VI: Prezentacja prac, ocena.

Z każdej grupy wybrana zostaje jedna osoba, która referuje przy plakacie tok pracy swojej grupy. Każdy plakat wymaga omówienia, gdyż większość napisów została sformułowana w postaci skrótów myślowych, które wymagają szerszego wyjaśnienia. W czasie prezentacji każdy student może zadawać pytania i zgłaszać swoje uwagi do omawianego plakatu. Odpowiadać na zarzuty i pytania z sali może nie tylko lider/ przedstawiciel grupy, ale też każdy z twórców plakatu. Po zaprezentowaniu wszystkich plakatów studenci mają szeroki obraz problemów i propozycji ich rozwiązań.

Nauczyciel dokonuje podsumowania dotychczasowych osiągnięć studentów, uzupełnia ich wiedzę o niezbędne informacje wynikające z założeń dydaktycznych i sformułowanych celów kształcenia.

Korzyści wynikające ze stosowania mapy pojęciowej

Metoda mapy pojęciowej:

- uczy samodzielnego zdobywania wiedzy, posługiwania się poznanymi pojęciami,
- ułatwia zapamiętanie poznanych faktów poprzez: poszukiwanie, analizowanie, segregowanie wiadomości, dokonywanie klasyfikacji i uogólnień,
- umożliwia tworzenie struktury wiedzy, ukazanie związków i zależności między różnymi kategoriami zjawisk i pojęć,
- uczy uważnego słuchania, skutecznego porozumiewania się, uwzględniania poglądów innych ludzi
- uczy oceny i samooceny,
- daje szansę wykazania się studentom o różnych zdolnościach, prezentacji własnego punktu widzenia,
- stwarza możliwość współpracy,
- wpływa na rozwój poczucia własnej wartości studentów, ponieważ każdy pomysł jest ważny; nie ma dobrych i złych odpowiedzi.
- umożliwia zebranie bogatego materiału informacyjnego w stosunkowo krótkim czasie,
- uczy rozwiązywania problemów w sposób twórczy.

Zaletami stosowania metody mapy pojęciowej w pielęgniarstwie są m.in.: wysoki stopień aktywizacji wiedzy studentów, wyzwalanie działań twórczych, przejawianie gotowości studentów do nauki i współpracy, doskonalenie komunikowania w grupie, uwzględnianie poglądów innych ludzi – umiejętności kluczowych w pracy zawodowej pielęgniarki. Dzięki zastosowaniu mapy pojęciowej studenci rozwijają umiejętność interpretowania, przetwarzania i logicznego łączenia systemu pojęć składających się na termin „zdrowie człowieka”.

W metodzie liczy się grupa, nauczyciel czuwa nad formą zajęć, nie wnika w treści. Dzięki temu zmniejsza się dystans między nauczycielem a studentami. Stosowanie metody mapy pojęciowej w znaczący sposób uatrakcyjnia zajęcia. Sama zgoda na swobodne i śmiałe wypowiadanie się zyskuje uznanie studentów, a zadowolenie z wyników tej twórczej metody podnosi prestiż nauczyciela.

PIŚMIENNICTWO

1. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B.: Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących. Oficyna Wydawnicza Nauczycieli. Kielce, 2000, 114-117.
2. Ciechaniewicz W. (red.): Pedagogika. Podręcznik dla szkół medycznych. PZWL, Warszawa 2000, 208-213.
3. Kulik T.B.: Definiowanie zdrowia i choroby a pielęgniarstwo.: Ślusarska B., Zarzycka D., Zahradniczek K.: Podstawy pielęgniarstwa. Podręcznik dla studentów i absolwentów kierunków pielęgniarstwo i położnictwo. Tom I. Założenia teoretyczne. Wydawnictwo Czelej, Lublin, 2004, 70-79.
4. Łaguna M.: Szkolenia. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004, 140-143.
5. Poznańska S.: Zdrowie i opieka nad zdrowiem człowieka: Zahradniczek K.: Pielęgniarstwo. Podręcznik dla studiów medycznych. PZWL, Warszawa, 2004, 15-38.
6. Rau K., Ziętkiewicz E.: Jak aktywizować uczniów. „Burza mózgów” i inne techniki w edukacji. Oficyna Wydawnicza G&P. Poznań, 2000, 39-44.

7. Salvage J.: Pielęgniarstwo w działaniu. Umocnianie pielęgniarstwa i położnictwa na rzecz „zdrowia dla wszystkich”. Publikacje regionalne WHO. Seria Europejska Nr 48 1993, 98-102.
8. Wojnowska-Dawiskiba H.: Kształcenie licencjata pielęgniarstwa. Kluczowe elementy uwarunkowane potrzebami i tendencjami rozwojowymi zawodu. NR PiP, Warszawa 2001, 46-52.

STRESZCZENIE

Celem pracy jest przedstawienie możliwości zastosowania metody mapy pojęciowej w procesie nauczania studentów pielęgniarstwa w aspekcie wprowadzenia w zagadnienia zdrowia.

Metoda mapy pojęciowej należy do aktywizujących metod nauczania, których stosowanie od pewnego czasu postulowane jest również w pielęgniarstwie. Stanowi metodę wizualnego opracowania problemu z wykorzystaniem pojęć, skojarzeń, symboli, haseł i zwrotów. Celem stosowania tej metody jest usystematyzowanie świeżo zdobytej wiedzy lub wizualizacja posiadanych wiadomości.

Zajęcia z zastosowaniem metody mapy pojęciowej przebiegają w paru etapach:

Etap I: Przedstawienie tematu, celu zajęć oraz wyjaśnienie sposobu pracy.

Etap II: Burza mózgów lub gromadzenie materiałów.

Etap III: Segregowanie, analizowanie, klasyfikowanie.

Etap IV: Rozplanowanie plakatu oraz jego wykonanie.

Etap VI: Prezentacja prac, ocena.

Zaletami stosowania metody mapy pojęciowej w pielęgniarstwie są m.in.: wysoki stopień aktywizacji wiedzy studentów, wyzwalanie działań twórczych, przejawianie gotowości studentów do nauki i współpracy, doskonalenie komunikowania w grupie, uwzględnianie poglądów innych ludzi – umiejętności kluczowych w pracy zawodowej pielęgniarki. Dzięki zastosowaniu mapy pojęciowej studenci rozwijają umiejętność interpretowania, przetwarzania i logicznego łączenia systemu pojęć składających się na termin „zdrowie”.

Słowa kluczowe: student pielęgniarstwa, metody aktywizujące, zdrowie

SUMMARY

The aim of this work is to introduce the possibility of using mind maps in the process of teaching nursing students about the subject of health.

The method of using mind maps belongs to the active teaching method, which for some time has also been used in nursing. The mind maps work on problems visually with the use of ideas, associations, symbols, keywords and phrases. The reason for using this method is to systematise freshly obtained knowledge or to visualise ideas students already have.

Lectures using the mind maps method work using the following steps:

Stage I: Introduction of the subject, aim of the lecture and explanation of the method.

Stage II: Brainstorming or collection of material.

Stage III: Selection, analysis and classification.

Stage IV: Planning and making of poster.

Stage V: Presentation of work and evaluation.

The advantages of using this method in nursing include: high level of activation of students knowledge and creative work, encouraging students to study and co-operate, improving team communication, accepting the ideas of others – all key skills in nursing. Thanks to using mind maps students develop the skills of interpreting, transforming and connecting logically the areas that make up “health”.